

Стаття надійшла до редакції 25.04.2017 р.

Прийнято до друку 25.05.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 378:[316.77:37]

Н. Ю. Родюк

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

На зламі тисячоліть в Україні відбуваються серйозні соціально-економічні зрушення, які ведуть до реформування системи освіти. У свою чергу сучасна освіта повинна створювати передумови до виховання людини, якій були б притаманні найкращі соціальні цінності. Відомо, що професійна, компетентна, конкурентоспроможна, з чіткими громадянськими позиціями та особистим духовно-світоглядним вибором особистість здатна до оновлення суспільства, забезпечення державності України, розвитку її економіки та культури. Тому такий результат можна забезпечити лише глибокими реформаційними кроками, оновленням змісту освіти та застосуванням нових педагогічних підходів до навчання, упровадженням інформаційних і комунікаційних технологій, які модернізують процеси розвитку суспільства.

На цьому етапі виявляється неоднозначність підходів до трактування дефініції «професійна комунікація» в педагогічній освіті. Її багатоаспектність вимагає детермінування методологічних основ дослідження. Оскільки комунікація – це процес обміну інформацією, то проблема її результативності вважалася ґрунтовною в усі віки існування людства.

Стосовно педагогічного процесу комунікація, як відомо, є основою всієї педагогічної діяльності. Однією з обов'язкових якостей випускника педагогічного університету є володіння педагогічною комунікацією. Проте ця проблема залишається досі остаточно не розв'язаною.

Дослідженню питання педагогічної комунікації та комунікативної компетентності випускника вищого педагогічного закладу присвячені численні праці відомих науковців: О. Бодальова, В. Куніциної, В. Роздобудько, М. Страхова, Н. Кузьміної, Н. Волкової, В. Моргуна, І. Когут, О. Жирун, К. Дмитренко та інших.

Метою статті є визначення сутності поняття «комунікація» та «професійно-педагогічна комунікація» в аспекті сучасної освіти.

Для визначення поняття «педагогічна комунікація» необхідно проаналізувати поняття «комунікація». Комунікація – від лат. *communico* – робити спільним: ділитися, наділяти, обмінюватися, радитися, спілкуватися, приєднувати, зв'язувати, з'єднувати, брати участь. Комунікація – це спілкування, передавання інформації від людини до

людини – специфічна форма взаємодії людей у процесі пізнавально-трудова діяльності за допомогою мови чи інших знакових систем [6, с. 141].

Л. Баркер визначає поняття комунікація як «процес взаємопов'язаних елементів, що працюють разом, аби досягти необхідного результату або мети» [8, с. 55]. О. Соколов розглядає зазначений термін як «опосередковану й доцільну взаємодію двох суб'єктів» [7, с. 24].

У педагогічному словнику С. Гончаренка поняття комунікації не розглядається, проте наявне визначення комунікативності. Це, на думку педагога, «риса особистості, здатність її до спілкування з іншими людьми, товариськість. Комунікабельність не є природженою, вона формується в процесі життя й діяльності людини в соціальній групі» [3, с. 174].

Отже, на підставі вищезазначених визначень можемо розкрити сутність поняття «професійно-педагогічної комунікації» як систему безпосередніх чи опосередкованих зв'язків і взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою як вербальних, так і невербальних засобів, а також засобів комп'ютерної комунікації з метою взаємообміну інформацією, моделювання та управління процесом комунікації, регуляції професійно-педагогічних відносин [1, с. 8].

Професійно-педагогічна комунікація розкривається в процесі взаємної комунікативної діяльності вчителя та учня. Завдяки такій співпраці кожен з учасників засвоює загальнолюдський досвід, суспільні, педагогічні, комунікативні, морально-етичні та інші цінності.

Зважаючи на вищезазначене, розглянемо важливість професійно-педагогічної комунікації у контексті функцій, що покладаються на майбутнього вчителя:

1. Навчальна діяльність: оволодіння учнями комунікативних знань, їх постійне оновлення та організація (на уроках здійснюється через діалог та співпрацю з учителем, розмова та комунікація за рахунок текстів соціокультурного спрямування).

2. Виховна діяльність: формування в учнів комунікативних, моральних якостей, які забезпечують правильну поведінку учня, для успішного пристосування до українського соціокультурного середовища (ціннісне ставлення, переконання, повага, культура комунікації з оточуючими). Забезпечуються завдяки виховним цілям уроку.

3. Розвивальна діяльність: оволодіння етичними нормами і правилами поведінки, розкриття морального змісту вчиненого тощо (робота на якісно новому рівні педагогічної комунікації).

4. Життєзабезпечувальна діяльність: створення реальних умов для особистісної самореалізації, задоволення інформативних та комунікативних потреб учнів через збагачення інформації про культуру мови, про звичаї та традиції нашої країни.

5. Соціалізуюча діяльність: підготовка до встановлення взаємних стосунків із суб'єктом комунікації, колективом, учнями, реальним середовищем через оволодіння правилами вербальної та невербальної поведінки школярів в стандартизованих комунікативних ситуаціях; подолання бар'єрів спілкування та взаємодії; відкритість та довіра до нових друзів та учнів; вибір оптимального стилю спілкування між учнями; запобігання й подолання перешкод у взаєморозумінні [2, с. 71–75].

Формування умінь, зокрема комунікативних, буде тим ефективніше, чим глибше особистість майбутнього вчителя оволодіє комунікативними знаннями і відповідними навичками – автоматизованими усвідомленими діями, що сприяють швидкому й точному відображенню комунікативних ситуацій на уроках.

Професійно-педагогічна комунікація як специфічний процес взаємообміну інформацією у системах «людина – людина», «людина – комп'ютер», «людина – комп'ютер – людина» є засобом здійснення професійної діяльності вчителя, майстерність якого має ґрунтуватись, з одного боку, на спеціальних професійних знаннях та різнобічних фахових уміннях, а з іншого – на вмінні здійснювати взаємообмін інформацією з учнями, батьками, колегами, адміністрацією, працівниками освіти тощо, досягаючи взаєморозуміння. Успішність її реалізації забезпечує компетентність у здійсненні комунікації – інтегральне особистісне утворення, що поєднує усвідомлене розуміння вчителем цінності комунікативної діяльності, теоретичну і практичну готовність до її кваліфікованого виконання. Професійно-педагогічна комунікація є основною формою педагогічного процесу, продуктивність якого обумовлюється цілями й цінностями спілкування, прийнятими всіма його суб'єктами за норму індивідуальної поведінки. Розгортається вона у процесі спільної комунікативної діяльності людей (суб'єкт-суб'єктної взаємодії), опосередкованої взаємообміном інформацією, за якої кожен з його учасників засвоює загальнолюдський досвід, суспільні, педагогічні, комунікативні, моральні та інші цінності, знання і способи комунікативної діяльності, виявляє, розкриває і розвиває власні психічні якості, формується як особистість і як суб'єкт комунікації. У цьому сенсі комунікація, комунікативна діяльність є важливими чинниками психічного розвитку людини [4, с. 12]. Як зазначає К. Дмитренко, професійно-педагогічна комунікація – це система безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів, засобів комп'ютерної комунікації з метою взаємообміну інформацією, моделювання й управління процесом комунікації, регулювання педагогічних відносин.

Говорячи про феномен професійної самотності педагога, слід зазначити, що саме професійно-педагогічна комунікація в усьому розмаїтті визначень та проявів виступає одним із провідних чинників її становлення. Зважаючи на це, на перший план виступає вивчення

структури діяльності викладача, виявлення умов, що визначають професійно-педагогічну діяльність, визначення рівнів сформованості професійних знань, умінь і навичок, і виділення на їх основі системоутворюючих компонентів змісту загально-педагогічної підготовки педагогічних кадрів у контексті становлення особистісно-орієнтованої парадигми освіти [5, с. 102].

Отже, основним засобом передавання духовних цінностей та культури в процесі навчально-виховного впливу є саме професійно-педагогічна комунікація вчителя як виразника культури та суб'єкта міжособистісних взаємовідносин з неповторною особистістю школяра, яка безперервно змінюється та збагачується. Відомо, що об'єктом педагогічної діяльності є дитяча особистість. Оскільки її збагачення відбувається за законами спілкування, то професійним обов'язком учителя є саме комунікація. А отже, через комунікативну культуру вчителя передаються його професійні знання, уміння, цілі, якості та здібності.

Професійна комунікація в освіті – це складний, багатогранний процес установалення й розвитку професійних контактів між суб'єктами освіти, а також взаємодія цих суб'єктів між собою. Процес підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації має бути націлений не лише на озброєння їх глибокими комунікативними знаннями, прищеплення комунікативних умінь і навичок, але й на формування їхнього ставлення по професійно-педагогічної комунікації, здатності передбачити і врахувати її важливість та наслідки у навчальному процесі.

Список використаної літератури

- 1. Волкова Н. П.** Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
- 2. Волкова Н. П.** Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика : монографія / Н. П. Волкова. – Донецьк : Вид-во ДНЦ, 2005. – 304 с.
- 3. Гончаренко С. У.** Український педагогічний словник / Гончаренко С. У. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
- 4. Дмитренко К. А.** Сутність професійної комунікації у педагогічній освіті / К. А. Дмитренко // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – № 7. – С. 11–15.
- 5. Жирун О. А.** Педагогічна комунікація в аспекті професійної ідентичності / О. А. Жирун // Вісник НТТУ «КПІ». – Філософія. Психологія. Педагогіка. – Вип. 1. – 2010. – С. 100–104.
- 6. Словник іншомовних слів [Текст] : 23000 слів та термінологічних словосполучень / уклад. Л. О. Пустовіт [та ін.]. – К. : Довіра : УНВЦ «Рідна мова», 2000. – 1017 с.**
- 7. Соколов А. В.** Общая теория социальной коммуникации : учеб. пос. / Соколов А. В. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 461 с.

8. Barker L. L. Communication / Barker L. L. – Englewood Cliffs : Prentice Hall, 1984. – 492 p.

Родюк Н. Ю. Формування професійно-педагогічної комунікації майбутніх учителів

У статті проаналізовано та розкрито сутність професійно-педагогічної комунікації в освіті, визначено поняття «комунікація», «професійно-педагогічна комунікація». Проведено аналіз останніх досліджень з проблем професійно-педагогічної комунікації та комунікативної компетентності випускника вищого навчального закладу. Розглянуто основні умови формування професійно-педагогічної комунікації та її важливість у контексті функцій, що покладаються на майбутнього вчителя. У статті підтверджено залежність між особистістю майбутнього вчителя, його комунікативними знаннями й навичками та формуванням комунікативних умінь. Розглянуто основні вимоги до компетентності у здійсненні комунікації з учнями, батьками, колегами по роботі.

Ключові слова: комунікація, професійно-педагогічна комунікація, комунікативні вміння, спілкування, професійна комунікація в освіті.

Родюк Н. Ю. Формирование профессионально-педагогической коммуникации будущих учителей

В статье проанализирована и раскрыта сущность профессионально-педагогической коммуникации в образовании, определено понятие «коммуникация», «профессионально-педагогическая коммуникация». Проведен анализ последних исследований по проблемам профессионально-педагогической коммуникации и коммуникативной компетентности выпускника высшего учебного заведения. Рассмотрены основные условия формирования профессионально-педагогической коммуникации и ее важность в контексте функций, которые полагаются на будущего учителя. В статье подтверждена зависимость между личностью будущего учителя, его коммуникативными знаниями и навыками и формированием коммуникативных умений.

Ключевые слова: коммуникация, профессионально-педагогическая коммуникация, коммуникативные умения, общения, профессиональная коммуникация в образовании.

Rodiuk N. Forming professional and pedagogical communication of future teachers

It is analysed and exposed the essence of professional and pedagogical communication in the education in the article, the concepts «communication», «professional and pedagogical communication» are given. The analysis of the last researches about the problems of professional and pedagogical communication and communicative competence of graduating student of higher school is conducted. The basic terms of forming professional and

pedagogical communication and its importance in the context of functions that depend upon the future teacher are considered. The dependence between personality of future teacher, his communicative knowledge and skills and forming communicative abilities is confirmed in the article. The basic requirements to the competence in realization of communication to students, parents, colleagues are considered. It is given that intercommunication for the teacher is his professional duty. In the article it is proved, that the main means of the culture and mental values transmission is teacher's professional and pedagogical communication.

Key words: communication, professional and pedagogical communication, communicative skills, intercommunication, professional communication in education.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2017 р.

Прийнято до друку 25.05.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 372.881.1

С. В. Цінько

САМООЦІНЮВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ СЛОВЕСНОСТІ

Останнім часом відбуваються істотні зміни як у суспільному житті, так і в галузі освіти в Україні. Помітно змінюються орієнтації в напрямі розвитку демократії, піднесення гідності особистості, її культури, національної самоідентифікації, толерантності, саморозвитку. І не останню роль у цьому процесі відіграє освіта, основні завдання якої полягають у відтворенні й збагаченні в першу чергу інтелектуального й духовного потенціалу народу; розкритті індивідуальності кожної людини; створенні умов для її розвитку; забезпеченні становлення засобами освіти критичності, самостійності, ініціативи, творчості; вихованні патріота й громадянина України; людини, здатної до самоосвіти й саморозвитку.

Змінюються й пріоритети в системі оцінювання знань і вмінь. Оцінка вчителя чи викладача вже не розцінюється як єдиноможлива й єдиноправильна. У сучасній лінгводидактиці робиться акцент на само- та взаємооцінку як ефективний метод виховання людини, здатної ставитись критично не лише до оточуючих, а й передусім до себе самої. Тому одним із важливих завдань освітньої ланки будь-якого рівня є формування сприймання навчального процесу як результату своєї власної діяльності, відповідальності за навчальну роботу, розвиток себе, своєї індивідуальності. Одним із важливих шляхів сприяння цьому, на думку фахівців, є залучення самих учнів чи студентів до оцінки своєї навчальної діяльності. Відтак актуальною ця проблема постає й у процесі